

Vokalna higijena u edukaciji učitelja kao budućih glasovnih profesionalaca

Ana Popović*

apopovic@foozos.hr

<https://orcid.org/0000-0003-0083-1106>

Irella Bogut**

ibogut@foozos.hr

<https://orcid.org/0000-0001-8270-9918>

Ljiljana Širić***

ljširic@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6294-9156>

<https://doi.org/10.31192/np.21.3.10>

UDK: 377.8-057.875:[613:616.225](047.31)

Pregledni članak / Review

Primljeno: 9. ožujka 2023.

Prihvaćeno: 17. travnja 2023.

Svrha rada je unaprijediti kvalitetu sveučilišne nastave očuvanjem vokalnog zdravlja budućih učitelja. U inicijalno obrazovanje učitelja, kao budućih glasovnih profesionalaca, trebali bi biti uključeni teoretski i praktični sadržaji vezani uz higijenu glasa. Provedeno istraživanje za je cilj imalo ustanoviti koliko njihovo obrazovanje uključuje ove sadržaje primjenom metode analize studijskih programa s obzirom na zastupljenost sadržaja o vokalnoj higijeni. Rezultati analize upućuju na to da današnji studijski programi integriranog preddiplomskog i diplomskog učiteljskog studija u Republici Hrvatskoj ne pokazuju tendenciju za svjesnim uključivanjem vokalne higijene u njihove kurikule, što bi svakako trebalo promijeniti uvođenjem takvih sadržaja u postojeće obvezne predmete ili (idealno) uvođenjem novog obaveznog predmeta koji bi se bavio tom tematikom.

Ključne riječi: glasovni profesionalci, higijena glasa, učiteljski studij, vokalna higijena.

* Doc. dr. sc. Ana Popović, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Cara Hadrijana 10, pp 330, HR-31000 Osijek.

** Prof. dr. sc. Irella Bogut, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Cara Hadrijana 10, pp 330, HR-31000 Osijek.

*** Doc. dr. sc. Ljiljana Širić, Klinika za otorinolaringologiju i kirurgiju glave i vrata, Klinički bolnički centar Osijek, Krstova ul. 92, HR-31000 Osijek; Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet, Zavod za opću i primijenjenu kineziologiju, Horvaćanski zavoj 15, HR-10000 Zagreb.

Uvod

Odgovarajuće vokalne sposobnosti preduvjet su ispunjavanju visokih vokalnih zahtjeva i od iznimne su važnosti za skupinu vokalnih profesionalaca – osoba koje svoj glas koriste kao osnovno sredstvo rada i čija profesionalna produktivnost ovisi o kvaliteti njihove fonacije.¹ Prema kriteriju vokalnih zahtjeva, glasovni profesionalci klasificiraju se u četiri osnovne kategorije gdje prva kategorija obuhvaća razinu s najvećim stupnjem vokalne zahtjevnosti koju čine vokalni izvođači (pjevači i glumci), a sljedeću kategoriju, i dalje visoke razine zahtjevnosti, čine nastavnici i učitelji.² U odnosu na kontinuum fonatornih zahtjeva i prema kriteriju opterećenja glasa potrebno je razlikovati konverzacijsku, prezentacijsku i umjetničku razinu. Konverzacijska razina je najmanje zahtjevana i uključuje zanimanja gdje postoji dijaloška verbalna komunikacija. Prezentacijska razina je vokalno zahtjevnija jer podrazumijeva pripremljene govore monološke prirode, a uključuje nastavnička, svećenička i slična zanimanja.

Umjetnička razina je vokalno najzahtjevnija i u nju su uključena zanimanja poput profesionalnih pjevača i glumaca. Budući da potonja kategorija ima visoke vokalne zahtjeve, u formalnom obrazovanju budućih profesionalnih glumaca i solista integrirani su sadržaji koji obuhvaćaju osnove vokalne higijene i specifične vokalne tehnike radi prevencije vokalnih poremećaja.³ Suprotno tome, podaci na svjetskoj razini, uključujući i Republiku Hrvatsku, pokazuju da učitelji, nastavnici i odgojitelji nemaju potpunu vokalnu edukaciju niti specifičan trening vokalnih tehnika u sklopu formalnog obrazovanja, iako intenzivno upotrebljavaju glas i često rade u nepovoljnim prostornim uvjetima. Aspekti vokalne higijene i higijensko-dijetetske mjere poznate većini učitelja su: dostatna hidracija, izbjegavanje glasnog govora i vikanja te izbjegavanje govora u bučnoj okolini.⁴

Smetnje glasa mogu nastati pod utjecajem jednog ili više čimbenika, a obično nastaju interakcijom vokalnog opterećenja, specifičnih bihevioralnih obrazaca i faktora životnog stila.⁵ Najčešći čimbenici su pretjerana (profesionalna)

¹ Usp. Paulo Eduardo PRZYSIEZNY, Luciana TIRONI SANSON PRZYSIEZNY, Work-related voice disorder, *Brazilian Journal of Otorhinolaryngology*, 81 (2015) 2, 202-211, 203.

² Usp. Ingo R. TITZE, Julie LEMKE, Doug MONTEQUIN, Populations in the U.S. Workforce Who Rely on Voice as a Primary Tool of Trade. A Preliminary Report, *Journal of Voice*, 11 (1997) 3, 254-259, 254.

³ Usp. Gordana KOVAČIĆ, Aleksandar BUĐANOVAC, Vokalna higijena. Koliko o njoj znaju (budući) vokalni profesionalci?, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 36 (2000) 1, 37-62, 38.

⁴ Usp. Evelyne van HOUTTE i sur., The Impact of Voice Disorders Among Teachers. Vocal Complaints, Treatment-Seeking Behavior, Knowledge of Vocal Care, and Voice-Related Absenteeism, *Journal of Voice*, 25 (2011) 5, 570-575, 573.

⁵ Usp. Francesca LIRA LUCE i sur., Voice disorders in primary schoolteachers, *Acta Otorhinolaryngologica Italica*, 34 (2014) 412-418.

upotreba i zlouporaba glasa,⁶ zbog čega su vokalni profesionalci posebno rizična skupina za nastanak kroničnih poremećaja glasa. Ako nastane poremećaj glasa, to izaziva vokalnu disfunkciju, a prolongirana disfunkcija može se odraziti na emocionalan i fizički status osobe.⁷ Također, kroničan poremećaj glasa imaće negativnu ulogu i u produktivnosti osobe i poslovnoj ekonomičnosti zbog frekventnijih ili dugotrajnijih privremenih nesposobnosti za rad.⁸

Simptomatologija vokalne patologije manifestira se u obliku vokalnog i laringealnog zamora, promijenjenog timbra, frekvencijskih i intenzitetskih oscilacija glasa, reduciranog dinamičkog i visinskog raspona glasa, redukcije volumena i projekcije glasa, gubitku vokalne učinkovitosti, slabe otpornosti glasa pri dužem govorenju ili astenije. Prema dostupnim epidemiološkim podacima incidencija profesionalnih poremećaja glasa iznosi 50-90 %, pri čemu su češći kod odgojitelja i učitelja u odnosu na ostalu populaciju vokalnih profesionalaca.⁹ Dugi periodi glasnoga govora obično pojačavaju glotalno zatvaranje što može uzrokovati fonotraumu, primarne funkcionalne poremećaje glasa i sekundarnu organsku patologiju na glasnicama.¹⁰ Osim pretjerane profesionalne upotrebe glasa, uzrok smetnji glasa mogu biti i drugi faktori: prostorni uvjeti u kojima osoba govori (loša akustika prostora, intenzitet ambijentne buke, temperatura i vlažnost zraka, količina prašine i dr.), manjak znanja o vokalnoj higijeni, životne navike itd.

Vokalna edukacija podrazumijeva osnovno znanje o anatomiji i fiziologiji vokalnog i govornog trakta, mehanizmu nastanka glasa i disfonije, pravilnoj vokalnoj tehnici i pridržavanje uputa o vokalnoj higijeni te higijensko-dijetet-skim mjerama u preventivne svrhe. Nedostatak vokalne edukacije i nepravilna tehnika fonacije najvažniji su faktori u patogenezi funkcionalne disfonije kao posljedice obavljanja vokalno zahtjevnog posla. Profesionalni poremećaj glasa je svaka promjena glasa, s ili bez organske patologije na glasnicama, koja ogr-

⁶ Usp. Diane E. HAZLETT, Orla M. DUFFY, Anne S. MOORHEAD, Review of the Impact of Voice Training on the Vocal Quality of Professional Voice Users. Implications for Vocal Health and Recommendations for Further Research, *Journal of Voice*, 25 (2011) 2, 181-191.

⁷ Usp. Koen MAERTENS, Felix DE JONG, The voice handicap index as a tool for assessment of the biopsychosocial impact of voice problems, *B-ENT*, 3 (2007) 61-67, 61-62.

⁸ Usp. Hazlett i sur., *Review of the Impact...*, 188.

⁹ Ovo potvrđuju brojni autori: Gordana KOVAČIĆ, Emica FARAGO, Akustičke značajke vokalnoga zamora, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53 (2017) 1, 35-58; Kovačić, Kovačić, *Vokalna higijena...*; Titze i sur., *Populations in the U.S. Workforce...*; Draženka BLAŽI, Mladen HEĐEVER, Somatske teškoće kao indikatori stresa i teškoće glasa kod odgojitelja i nastavnika, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 46 (2010) 2, 19-33; Natalija BOLFAN-STOŠIĆ, Ana RONČEVIĆ KOLARIĆ, Osobine glasa odgajateljica, nastavnica i profesorica u odnosu na profesionalni staž, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42 (2006) 1, 31-38; Elaine M. SMITH i sur., Frequency and effects of teachers voice problems, *Journal of Voice*, 11 (1997) 1, 81-87.

¹⁰ Usp. Sheng Hwa CHEN i sur., Risk Factors and Effects of Voice Problems for Teachers, *Journal of Voice*, 24 (2010) 2, 183-192.

ničava upotrebu glasa pri obavljanju profesionalnih aktivnosti, a manifestira se kontinuiranim ili intervalnim simptomima, ovisno o kliničkoj slici pojedinca.¹¹

U Republici Hrvatskoj, međutim, Zakon o listi profesionalnih bolesti¹² izrijeком navodi jedino vokalne nodule, ispuštajući ostale funkcionalne disfonije. Profesionalni poremećaji glasa nazivaju se još i Bogart-Bacall sindrom prema poznatim umjetnicima Humphreyu Bogartu i Lauren Bacall, koji su i sami patili od poremećaja glasa.¹³ Postoji više simptoma poremećaja glasa, a kao najčešći izdvajaju se vokalni zamor koji je najizraženiji na kraju radnog vremena.¹⁴ Rezultati istraživanja uloge duljine radnog staža na poteškoće s glasom pokazuju da najbolje karakteristike glasa ima skupina odgojiteljica i učiteljica s najkraćim radnim stažem,¹⁵ a značajnim faktorom pokazao se i broj učenika u razredu.¹⁶ Može se reći da je vokalno zdravlje preduvjet za dugu i uspješnu karijeru vokalnih profesionalaca,¹⁷ a važnost upoznavanja vokalne higijene i higijensko-dijetetskih mjera u njihovoj edukaciji ističu brojni autori,¹⁸ dok kliničari ističu važnost formiranja interdisciplinarnog tima (fonijatar, logoped, profesor pjevanja i profesor glume) za njegu vokalnog aparata izvođača u umjetničko-izvedbenim i odgojno-obrazovnim institucijama radi prevencije vokalnih poremećaja i unapređenja rada i života glasovnih profesionalaca.¹⁹

S obzirom na navedeno, očekuje se da su u inicijalno obrazovanje učitelja, kao budućih glasovnih profesionalaca, uključeni teoretski i praktični sadržaji o higijeni glasa. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati koliko njihovo obrazovanje uključuje ove sadržaje. U skladu s ciljem, formirane su i sljedeće hipoteze:

1. U kurikule učiteljskih studija uključeni su i sadržaji o vokalnoj higijeni.
2. U sadržajima prirodoslovnih predmeta nalaze se teorijski sadržaji o fiziologiji i patologiji ljudskoga glasa te prevenciji bolesti vokalnog aparata, dok se u sadržajima predmeta dramske umjetnosti i glazbe nalaze praktični sadržaji o održavanju vokalne higijene.

¹¹ Usp. Przysieszny, Tironi Sanson Przysieszny, *Work-related...*, 203.

¹² Usp. Čl. 3, st. 1, toč. 43, *Narodne novine*, br. 162/98, 107/07.

¹³ Usp. Jaime A. KOUFMAN, *Medicine in the vocal arts*, *North Carolina Medical Journal*, 54 (1993) 2, 79-85, 83.

¹⁴ Usp. Przysieszny, Tironi Sanson Przysieszny, *Work-related...*, 204.

¹⁵ Usp. Bolfan-Stošić, Rončević Kolarić, *Osobine glasa odgajateljica...*

¹⁶ Usp. Susan L. THIBEAULT i sur., *Occupational risk factors associated with voice disorders among teachers*, *Annals of Epidemiology*, 14 (2004) 10, 786-792.

¹⁷ Usp. Kovačić, Kovačić, *Vokalna higijena...*, 38.

¹⁸ Primjerice, Regina H. GARCIA MARTINS i sur., *Voice Disorders in Teachers. A Review*, *Journal of Voice*, 28 (2014) 6, 716-724; Gordana VAROŠANEC-ŠKARIĆ, *Fonetska njega glasa i izgovora*, Zagreb, FF press, 2010; Bernadette TIMMERMANS i sur., *Training Outcome in Future Professional Voice Users after 18 Month of Voice Training*, *Folia Phoniatrica et Logopaedica*, 56 (2004) 2, 120-129; Bernadette TIMMERMANS i sur., *Poor Voice Quality in Future Elite Vocal Performers and Professional Voice Users*, *Journal of Voice*, 16 (2002) 3, 372-382.

¹⁹ Primjerice, Pat H. WILSON, *Act, Sing, Speak. Voice in the World of Theatre*, *Voice and Speech Review*, 7 (2011) 1, 298-304.

1. Metodologija i tijek istraživanja

1.1. Metoda analize studijskih programa

Za utvrđivanje uključenosti tema o vokalnoj higijeni i vokalnoj tehnici u edukaciji budućih učitelja koristila se metoda analize studijskih programa. Ova metoda često se upotrebljava pri istraživanju različitih aspekata obrazovanja na visokoškolskoj razini.²⁰

Pri odabiru modela istraživanja uzelo se u obzir nekoliko faktora. Očekivano je da će se nastavnici glazbenih predmeta potruditi kod studenata razviti kompetencije o vokalnoj higijeni, budući da su sadržaji tih predmeta povezani i uz aktivnost pjevanja. Isto tako, glavni naglasak kinezioloških predmeta je na očuvanju tjelesnog zdravlja, dobrobiti vježbanja i njegovom utjecaju na tjelesnu transformaciju pojedinca, pa se može očekivati da će se sadržaji o vokalnoj higijeni obrađivati i na nastavi kineziologije.

Isto valja pretpostaviti i za sadržaje nastave jezika, gdje je u sadržaje vezane uz glas uputno uključiti samo u uvodnim razmatranjima problematike. S druge strane, iako fokus prirodoslovnih kolegija nije isključivo na čovjeku, važnost funkcioniranja čovjekovih sustava organa i njihove bolesti svakako su važne sastavnice tih kolegija, pa se može očekivati da će se u njihovim sadržajima naći i teme o problematici vokalne higijene. Prema tome, odlučeno je da će ovo istraživanje obuhvatiti sadržaje svih kolegija studijskih programa učiteljskih

²⁰ Primjeri korištenja te metodologije mogu se naći u radovima: Dejana BOUILLET i sur., *Analiza inkluzivnosti studijskih programa za inicijalno obrazovanje odgojitelja djece rane i predškolske dobi*, Zagreb, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2021; Jasmina BOŽIĆ, *Pasionska baština bolonjske reforme. Promjene studijskih programa na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu*, *Socijalna ekologija*, 23 (2014) 3, 237-260; Antonia ĆURIĆ, Elvi PIRŠL, Dunja ANĐIĆ, *Osposobljavanje učitelja za poučavanje prirodnih znanosti u Hrvatskoj i Danskoj. Usporedna analiza*, *Acta Iadertina*, 10 (2013) 1, 11-23; Anamarija MUSA i sur., *Obrazovanje za javnu upravu. Pregled diplomskih programa javne uprave u tranzicijskim zemljama*, *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 7 (2007) 3, 563-594; Mario JADRIĆ, Maja ĆUKUŠIĆ, Željko GARAČA, *Analiza metodološkog i tehnološkog aspekta studijskih programa iz područja ekonomije i poslovne ekonomije u Republici Hrvatskoj*, *Ekonomski misao i praksa: časopis Sveučilišta u Dubrovniku*, 26 (2017) 2, 747-776; Vedran JURČIĆ, Vladimir MATELJAN, *Analiza odnos između ishoda učenja studijskih programa i predmeta*, *Croatian Journal of Education*, 19 (2017) 4, 1041-1057; Sanja TATALOVIĆ VORKAPIĆ, Vesna KATIĆ, *Kompetencije budućih odgajatelja iz područja prijelaza i prilagodbe. Analiza studijskih programa i implikacije za promjene*, u: Sanela NESIMOVIĆ, Emira MEŠANOVIĆ-MEŠA (ur.), *Prozor u svijet obrazovanja, nauke i mladih zbornik radova*, Sarajevo, Pedagoški fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2019, 309-324; Nena VUKELIĆ, Nadja ČEKOLJ, Zlatka GREGOROVIĆ BELAIĆ, *Zastupljenost održivog razvoja u studijskim programima učiteljskih studija u Hrvatskoj*, u: Vesna KOVAČ i dr. (ur.), *U mreži paradigmi. Pogled prema horizontu istraživanja u odgoju i obrazovanju. Zbornik u čast dr. sc. Branku Rafajcu, profesor emeritusu*, Rijeka, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2021, 147-168.

studija u Republici Hrvatskoj,²¹ slično kao i istraživanje koje se bavilo analizom zastupljenosti sadržaja potrebnih za stjecanje kompetencije za rad s djecom i roditeljima tijekom razdoblja prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću.²²

1.2. Tijek istraživanja

Prvi korak u istraživanju bilo je utvrđivanje gdje se i u okviru kojih visokih učilišta izvode učiteljski studiji. Nakon toga pribavljeni su studijski i/ili izvedbeni programi (ovisno o tome koji od ta dva dokumenta ima opširnije podatke o silabima kolegija) za tekuću akademsku godinu te se pristupilo njihovoj analizi. Utvrđene su značajne nepodudarnosti u trajanju kolegija, kao i neujednačenost naziva i opisa predmeta, pa se analiziralo kvalitativno. Podaci dobiveni analizom potom su sistematizirani te sintetizirani u oblik tabličnog i deskriptivnog prikaza.

2. Rezultati

2.1. Studijski programi

Učiteljski studiji u Republici Hrvatskoj izvode se kao integrirani preddiplomski i diplomski studij u trajanju od 10 semestara i donose ukupno 300 ECTS bodova. Učiteljski studij moguće je pohađati u Čakovcu, Gospiću, Osijeku, Petrinji, Puli (na hrvatskom ili talijanskom jeziku), Rijeci, Slavonskom Brodu, Splitu, Zadru i Zagrebu. Učiteljski studiji su u ingerenciji različitih sastavnica pri sveučilištu, a i znanstveno polje za koje obrazuju svoje studente nije unificirano (tablica 1).

---

²¹ Prema podacima dostupnim na Informacijskom sustavu visokih učilišta (Informacijski sustav visokih učilišta, <https://www.isvu.hr/visokaucilista/hr>, 23.01.2023), u Republici Hrvatskoj postoji deset sveučilišta od kojih se na njih sedam izvode učiteljski studiji. Ta sveučilišta su: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Slavonskom Brodu, Sveučilište u Splitu, Sveučilište u Zadru i Sveučilište u Zagrebu.

²² Usp. Tatalović Vorkapić, Katić, *Kompetencije budućih odgajatelja...*

Tablica 1. Organizacija studija za učitelje u Republici Hrvatskoj.

Naziv studijskog programa	Naziv nositelja	Vrsta ustanove nositelja	Naziv ustanove izvođača	Polje	Mjesto izvođenja
Učiteljski studij (na hrvatskom i talijanskom jeziku)	Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	Sveučilište – odjelno organizirano	Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	Pedagogija	Pula
Učiteljski studij; smjerovi: engleski jezik, njemački jezik	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Učiteljski fakultet u Zagrebu	Pedagogija	Zagreb
Učiteljski studij; smjerovi: engleski jezik, njemački jezik, cjeloživotno obrazovanje i obrazovanje odraslih	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Učiteljski fakultet u Zagrebu	Pedagogija	Čakovec
Učiteljski studij	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Učiteljski fakultet u Zagrebu	Pedagogija	Zagreb
Učiteljski studij	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Učiteljski fakultet u Zagrebu	Pedagogija	Petrinja
Učiteljski studij	Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	Sveučilište	Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti	Obrazovne znanosti	Osijek
Učiteljski studij	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište	Učiteljski fakultet u Zagrebu	Pedagogija	Čakovec
Učiteljski studij	Sveučilište u Slavanskom Brodu	Sveučilište – odjelno organizirano	Sveučilište u Slavanskom Brodu	Obrazovne znanosti	Slavonski Brod
Učiteljski studij	Sveučilište u Zadru	Sveučilište – odjelno organizirano	Sveučilište u Zadru	Pedagogija	Zadar
Učiteljski studij	Sveučilište u Splitu	Sveučilište	Filozofski fakultet	Pedagogija	Split
Učiteljski studij	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište	Učiteljski fakultet	Obrazovne znanosti	Rijeka
Učiteljski studij	Sveučilište u Zadru	Sveučilište – odjelno organizirano	Sveučilište u Zadru	Pedagogija	Gospić
Vrsta visokog učilišta nositelja: Javno sveučilište				Tip programa: sveučilišni studij	
Vrsta programa: Integrirani preddiplomski i diplomski studij				Trajanje (ECTS): 5 (300)	
Akademska stupanj bez naznake struke: magistar/magistra					

2.2. Uključenost termina vokalna higijena u opise studijskih programa

Oba zagrebačka temeljna učiteljska studija²³ ne spominju ključne riječi vokalna higijena ili higijena glasa. Higijenu kao pojam nalazimo unutar kolegija *Kineziologija* koji studenti slušaju u 3. semestru kao obvezni kolegij. U ishodima kolegija navedeno je: »Upoznavanje sa zdravstvenim, higijenskim i ekološkim aspektima tjelesnog vježbanja«, dok se u opisu sadržaja predmeta navode teme: »Higijena i tjelesno vježbanje« te »Pojam i definicija zdravlja« i »Zdravlje i tjelesna aktivnost«.²⁴ Uzevši u obzir ostale teme, može se zaključiti da se u okviru ovih tema ovdje neće naglašavati zdravlje učitelja, odnosno vokalna higijena kao važna karika u očuvanju učiteljeva zdravlja. Slično kao i u zagrebačkim, pulsni studijski program²⁵ na hrvatskom jeziku nigdje ne spominje ključnu riječ vokalna higijena, higijena glasa ili samo higijena, no u programu kolegija *Kineziološka metodika II* na talijanskom jeziku u temama je navedeno »održavanje osobne higijene i higijene opreme«.²⁶

U zadarskom studijskom programu ključna riječ higijena spominje se samo u okviru programa kolegija *Informatika I* i to u kontekstu higijene računala, a ne čovjeka ili čovjekova zdravlja.²⁷

Osječki studijski program također ne sadrži ključne riječi vokalna higijena ili higijena glasa.²⁸ Ključnu riječ higijena nalazimo u okviru kolegija *Kineziologija* koji studenti slušaju u 5. semestru kao obvezni. U ishodima je navedeno: »Utjecaj kinezioloških podražaja na zdravlje: zdravlje i tjelesna aktivnost, zdravlje i okolina, higijena i tjelesno vježbanje«²⁹ iz čega se može zaključiti da, slično kao i sa slučajem *Kineziologije* na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu, naglasak ove

²³ Sveučilište u Zagrebu. Učiteljski fakultet. Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij - Učiteljski studij, https://www.ufzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2020/03/US903_CORE.pdf (23.01.2023) [dalje ZG1]; Sveučilište u Zagrebu. Učiteljski fakultet. Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij – Učiteljski studij s engleskim ili njemačkim jezikom, https://www.ufzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2020/03/US835_CORE.pdf (23.01.2023) [dalje ZG2].

²⁴ ZG1 141-145; ZG2 128-132.

²⁵ Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Puli, https://fooz.unipu.hr/_download/repository/Integrirani_preddiplomski_i_diplomski_sveucilisni_Uciteljski_studij.pdf (23.01.2023) [dalje PUHR].

²⁶ Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Puli, https://fooz.unipu.hr/_download/repository/Integrirani_preddiplomski_i_diplomski_sveucilisni_Uciteljski_studij_na_talijanskom_jeziku.pdf (23.01.2023), 233 [dalje PUIT].

²⁷ Sveučilište u Zadru. Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja. Studijski programi za koje je za izdana propusnica. Integrirani preddiplomski i diplomski učiteljski studij 2022, https://iuo.unizd.hr/Portals/50/Ucitelj_%20prog_%20korekcije%20zadnje%20%282%29%2010_11_.docx (23.01.2023), 110 [dalje ZD].

²⁸ Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku. Studijski programi i ishodi učenja. Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij, <https://www.foozos.hr/studiji/studijski-programi-i-ishodi-ucenja?download=643:integrirani-preddiplomski-i-diplomski-sveucilisni-uciteljski-studij> (23.01.2023) [dalje OS].

²⁹ OS, 121.

teme nije zdravlje učitelja, odnosno glasovna higijena kao važna karika u očuvanju učiteljeva zdravlja. Osječki program spominje higijenu i u okviru samostalnog kolegija *Školska higijena*,³⁰ koji je izborni kolegij iz modula A (razvojni smjer)³¹ i studenti ga pohađaju u 6. semestru, no niti on nije koncipiran tako da se osvrće na zdravlje učitelja, već se bavi prvenstveno problematikom najčešćih dječjih bolesti, sprečavanjem zaraze u školskom okruženju, prehranom i bolestima ovisnosti. Isto se odnosi i na studijski program Sveučilišta u Slavenskom Brodu, koji je potpuno jednak osječkom.³² Riječki studijski program³³ također ne spominje ključne riječi: vokalna higijena, higijena glasa ili samo higijena, kao niti onaj koji se izvodi u Splitu.³⁴

2.3. Predmeti u kojima potencijalno postoje sadržaji o vokalnoj higijeni

2.3.1. Predmeti umjetničke razine kontinuuma fonatornih zahtjeva.

Usporedna analiza broja predmeta umjetničke razine fonatornih zahtjeva prikazana je u grafikonu 1³⁵ i iz njega je vidljivo da je riječ o relativno velikom broju predmeta.³⁶

Oni se mahom odnose na glazbeno opismenjavanje i stjecanje vještina reprodukcije glazbe ili na metodiku nastave glazbe. Postoje i iznimke: izborni kolegij *Govorno izražavanje*³⁷ i obvezni kolegij *Scenska kultura*,³⁸ koji zahtijevaju umjetničku razinu fonatornih zahtjeva. S obzirom na fonatorne zahtjeve tih predmeta, može se pretpostaviti (unatoč tome što u njihovim opisima to nije izrijekom spomenuto) da se oni u svojoj realizaciji dotiču i problematike vokalne tehnike.

³⁰ OS, 248.

³¹ Razvojni smjer »izabranim predmetima iz pedagogije, psihologije i metodika šire osposobljava studente za razumijevanje specifičnih pitanja odgoja i obrazovanja, te razvoja djeteta«, OS, 7.

³² Informacijski sustav visokih učilišta: pregled programa. Sveučilište u Slavenskom Brodu. Studij: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij, ak. god. 2022/2023, <https://www.isvu.hr/visokaucilista/hr/podaci/367/nastavniprogram/2022/razina/5/izvedba/R/smjer/17> (24.01.2023) [dalje SB].

³³ Informacijski sustav visokih učilišta: pregled programa. Učiteljski fakultet, Sveučilište u Rijeci. Studij: Učiteljski studij, ak. god. 2020/2021, <https://www.isvu.hr/visokaucilista/hr/podaci/299/nastavniprogram/2020/razina/5/izvedba/R/smjer/5> (23. 01.2023) [dalje RI].

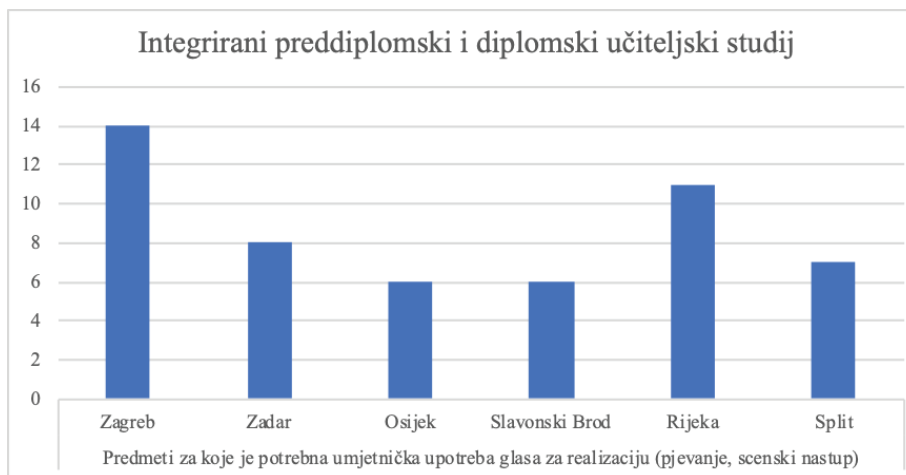
³⁴ Filozofski fakultet u Splitu. Učiteljski studij, https://www.ffst.unist.hr/studiji/integrirani_preddiplomski_i_diplomski_uciteljski_studij (23.01.2023) [dalje ST].

³⁵ Podaci za oba zagrebačka studijska programa (i oni s pojačanim stranim jezicima i jednopredmetni), kao i za oba pulska (za studije na hrvatskom i na talijanskom jeziku), jednaki su, pa su prikazani su kao jedan podatak radi preglednosti.

³⁶ Valja napomenuti da su neki predmeti jednosemestralni, a neki dvosemestralni.

³⁷ PUHR, 338-343.

³⁸ ZG1, 246-248 i ZG2, 151-153.

Grafikon 1. Usporedna analiza broja predmeta koji zahtijevaju umjetničku razinu upotrebe glasa učiteljskih studija u Republici Hrvatskoj.

To se naročito odnosi na kolegije zbornog pjevanja. Zadarski program sa drži opis izbornih kolegija *Zbornom pjevanje 1-8*, pri čemu se među temama koje se obrađuju u *Zbornom pjevanju 1-4* eksplicitno navodi i: »Rad respiratornih organa, Međusobno djelovanje dišnih organa i grkljana, Postanak glasa, Osnovni akustički pojmovi (rad glasiljki, anatomija i fiziologija), Skelet i mišićje larinksa, Viseći muskularni mehanizam, Uloga rezonantnih prostora pri pjevanju i Endokrini utjecaji na glas«. ³⁹ Iako nije izrijekom navedena, vjerojatno se ovakvi kolegiji bave i temom vokalne higijene, no valja upozoriti na konfuzan sadržaj predmeta. Naime, naziv »Međusobno djelovanje dišnih organa i grkljana« nameće primjedbu da je i grkljan dišni organ; u temi »Osnovni akustički pojmovi« nisu navedeni akustički pojmovi (fizikalna obilježja zvuka i aerodinamički parametri) već je navedena anatomija i fiziologija glasnica; »Skelet i mišićje larinksa« tema je koja, također, pripada anatomiji grkljana; a tema pod nazivom »Viseći muskularni mehanizam« u otorinolaringologiji, fonijatriji i logopediji ne postoji. ⁴⁰ Budući da je sadržaj ovakvog predmeta interdisciplinaran, a većina navedenog sadržaja predmeta je obuhvaćena u temeljnim i kliničkim medicinskim znanostima potrebno je obratiti pažnju na činjenicu predaje li ga uopće kompetentan nastavnik s obzirom da je naziv kolegija *Zbornom pjevanje*.

Riječki studijski program ima sličan izborni kolegij naziva *Pjevački zbor* u kojem se među temama navodi i: »Razvijanje vokalnih kompetencija«. ⁴¹ Riječki

³⁹ ZD, 83, 145, 211, 262.

⁴⁰ Isto.

⁴¹ Informacijski sustav visokih učilišta: pregled podataka, <https://www.isvu.hr/visokaucilista/hr/podaci/299/akademskogodina/2020/predmet/171371/razina/5/izvedba/R/smjer/5> (23.01.2023) [dalje ISVU, pp].

program sadrži i izborni kolegij koji zavrjeđuje pažnju u kontekstu skupnog pjevanja: *Folklorna glazba*.⁴² Splitski studijski program ima obvezni kolegij *Vokalno-instrumentalni praktikum* koji opisuje slične sadržaje: »Građa vokalnog aparata, Pravilno držanje tijela pri pjevanju, Važnost pravilnog disanja pri pjevanju, Vježbe disanja, Rad na razvijanju vokalne tehnike, Vježbe upjevavanja«. ⁴³ Iako na popisu predmeta na web stranici fakulteta nije naveden, splitski studijski program sadrži i opis izbornog predmeta *Zborsko pjevanje* 1-4. U okviru *Zborskog pjevanja* spominju se da će studenti biti sposobni primijeniti osnove vokalne tehnike,⁴⁴ kao i da će na nastavi izvoditi »vokalno-tehničke vježbe«. ⁴⁵ Studijski programi u Osijeku i Slavanskom Brodu u ciljevima obaveznog kolegija *Sviranje II* navode »Svladavanje tehnika pjevanja«. ⁴⁶

Analiza pokazuje da se pri opisu stjecanja vještina reprodukcije glazbe pažnja uglavnom posvećuje razvijanju sposobnosti ispravnog intoniranja, potom samoj vokalnoj tehnici, a problematika vokalne higijene potpuno je izostavljena. Kao primjer možemo izdvojiti zagrebački studijski program gdje se među ishodima navodi »intonativno snalaženje (pravilno i točno intoniranje zadane melodije)« za kolegije *Glazbeni praktikum 2-4* (gitara i elektronička klavijatura, sint.). ⁴⁷

U kolegijima koji se bave metodikama nastave glazbe specifične vježbe vezane uz vokalnu tehniku i razgibavanje glasa uglavnom su orijentirane na djecu, a ne na učitelje. Primjerice, u ishodima kolegija *Metodika glazbe 1 i 2* pulskog programa spominje se da će studenti znati organizirati dječju aktivnost pjevanja, obraditi »glasovno izražavanje« i da će raditi fonacijske vježbe. ⁴⁸ U zagrebačkim programima osnovnog i učiteljskih studija s engleskim ili njemačkim jezikom spominje se da će studenti u okviru *Metodike glazbene kulture 1* obraditi i »vježbe i igre za razvijanje intonativnih, ritamskih, dinamičkih i ostalih glazbenih sposobnosti«, ⁴⁹ no i ovdje je riječ o vježbama i igrama namijenjenim učenicima, a ne učiteljima. *Metodika glazbene kulture 1* u osječkom programu navodi obrađivanje slične problematike: »Muzikalnost, glazbene sposobnosti i dob djeteta. Razvoj glazbenih sposobnosti i činitelji glazbenog razvoja«. ⁵⁰ I ovdje se iz konteksta razabire da vjerojatno naglasak nije na poznavanju i zaštiti vokalnog aparata i razvoj vokalnih sposobnosti učitelja. Ovaj zaključak podupi-

⁴² RI, 68.

⁴³ ST, 106-108.

⁴⁴ *Isto*, 297, 299, 300, 302.

⁴⁵ *Isto*.

⁴⁶ SB, 175-176 i OS, 246-247.

⁴⁷ ZG1, 96, 100, 134, 138, 183, 187, 191, 364 i ZG2, 91, 95, 121, 125, 155, 159, 175, 180.

⁴⁸ To je navedeno u programu kolegija studija na talijanskom jeziku pa se predmet zove *Didattica della cultura musicale 1* (PUIT 167-170), odnosno *Didattica della cultura musicale 2* (PUIT 189-193). U inačici studijskog programa na hrvatskom jeziku ti se ishodi ne spominju, iako predmeti imaju jednake nazive.

⁴⁹ ZG1, 231 i ZG2, 187.

⁵⁰ OS, 148.

re i sadržaj kolegija *Metodika glazbene kulture 1* riječkog studijskog programa, gdje je navedeno: »Pjevanje kao područje glazbene kulture. Osnove vokalne tehnike«,⁵¹ dok splitski program navodi samo »Osnove vokalne tehnike« kao dio sadržaja kolegija *Metodika nastave glazbene kulture 1*⁵² te kao dio sadržaja (izbornog) kolegija *Osnove zborskog dirigiranja*.⁵³

2.3.2. Predmeti neumjetničke razine kontinuuma fonatornih zahtjeva.

Kolegiji u kojima su integrirani (ili bi trebali/mogli biti integrirani) teorijski sadržaji o građi i funkcioniranju vokalnog aparata i artikulacijskih organa, no ne zahtijevaju umjetničku razinu upotrebe glasa za svoju realizaciju, uglavnom pripadaju u područje prirodoslovja. Razlog napomene da »bi trebali ili mogli biti integrirani« je u vrlo široko postavljenim temama i sadržajima predmeta koji eksplicitno ne navode sadržaje o vokalnoj higijeni, no mogli bi ih marginalno uključivati.

Kolegij *Prirodoslovlje* pulskog programa tako uključuje temu »Čovjek i njegovo zdravlje« – ta tema mogla bi uključivati i sadržaje vokalne higijene.⁵⁴ Na sličnom je tragu i kolegij *Prirodoslovlje 3* zagrebačkog studijskog programa koji spominje »Kategorizirati specifične organe u odgovarajuće organske sustave«⁵⁵ kao jedan od ishoda, dok kolegij *Prirodoslovlje* zadarskog programa navodi: »Opisati biološke osnove čovjekova zdravlja«, dok se među temama pojavljuju i: »Tkiva, organi, organski sustavi i organizmi« te »Čovjek i njegovo zdravlje«. ⁵⁶ Također, u *Metodici prirode i društva 2* na istom studiju spominje se tema »Zdravstveni, ekologijski i humani odgoj u nastavi prirode i društva«. ⁵⁷ Osječki program u okviru predmeta *Prirodoslovlje II* spominje: »Pregled tkiva i sustava organa sisavaca, Osnove anatomije i fiziologije čovjeka, Čovjek i zdravlje, Imunitet« te »Uzroci i uzročnici bolesti«, ⁵⁸ a istim su riječima formulirane i teme unutar istoimenog kolegija u programu studija u Slavanskom Brodu. ⁵⁹ U *Prirodoslovlju* riječkog studijskog programa navodi se: »Građa živih bića – biljaka i životinja te čovjeka, građa i funkcija organa, organskih sustava i organizama, načini kako se organizmi hrane i kako čovjek čuva svoje zdravlje« ⁶⁰ kao dio sadržaja predmeta. *Metodika prirode i društva II* istog studija navodi da

⁵¹ ISVU, pp, <https://www.isvu.hr/visokaucilista/hr/podaci/299/akademskogodina/2020/predmet/45811/razina/5/izvedba/R/smjer/5> (23.01.2023).

⁵² ST, 149.

⁵³ ST, 259.

⁵⁴ I u studijskom programu na hrvatskom (PUHR 65) i na talijanskom (PUIT 66) spominje se ista tema.

⁵⁵ ZG1, 88 i ZG2, 81.

⁵⁶ ZD, 38-39.

⁵⁷ ZD, 455.

⁵⁸ OS, 202.

⁵⁹ SB, 136.

⁶⁰ ISVU, pp, <https://www.isvu.hr/visokaucilista/hr/podaci/299/akademskogodina/2020/predmet/34783/razina/5/izvedba/R/smjer/5> (23.01.2023).

će obrađivati i sadržaje »o zdravstvenom (spolnom/rodnom) odgoju«. ⁶¹ Kolegij *Prirodoslovlje* splitskog programa uključuje i teme »Osnove anatomije i fiziologije čovjeka« te »Čovjek i zdravlje«. ⁶²

U kontekstu teoretskih sadržaja fonetike zanimljivo je spomenuti da nastava jezika povremeno uključuje i sadržaje o poznavanju građe i funkcije govornog aparata (pri čemu je izgovorne organe ili artikulatore potrebno razlikovati od glasovnih organa ili fonatora), no ta nastava se uglavnom odnosi na učenje stranih jezika, iako se, primjerice, u modulu hrvatskog jezika osnovnog zagrebačkog učiteljskog studija navodi: »Govorno priopćavanje. Fonetika i fonologija; Stvaranje glasova (akustičko-artikulacijska svojstva)« kao jedna od tema kolegija *Hrvatski standardni jezik 1*. Slične teme u nastavi stranih jezika pronađene su u ishodima *Fonetike i fonologija engleskog jezika 1* ⁶³ pulskog programa (spominju da će studenti poznavati govorne organe u produkciji govora i znati opisati njihovu funkciju), *Govorno izražavanje* ⁶⁴ na istom studiju u ishodima sadrži napomenu da će studenti »opisati sve aspekte (anatomske, fiziološke, neurološke, akustičke, psiholingvističke) proizvodnje i primanja govora i normi i nekih odstupanja od norme«; *Fonetika i fonologija njemačkog jezika 1* njemačkog programa zagrebačkog studija spominje »Građu govornih organa i njihov utjecaj na govorne procese« kao jednu od tema, a slično je navedeno i unutar *Fonetike i fonologije engleskog jezika 1* njihovog engleskog programa: »Govorni organi i njihova funkcija«.

2.4. Predmeti u koje bi se mogli uključiti i sadržaji o vokalnoj higijeni

Analizom smo obuhvatili i kolegije koji u svom opisu nemaju sadržaje koji bi se mogli povezati s tematikom vokalne higijene, ali bi ih, s obzirom na njihov ukupan sadržaj, mogli uključivati. Ti predmeti su redom nabrojani u tablici 2.

⁶¹ ISVU, pp, <https://www.isvu.hr/visokaucilista/hr/podaci/299/akademskagodina/2020/predmet/58011/razina/5/izvedba/R/smjer/5> (23.01.2023).

⁶² ST, 128.

⁶³ PUHR, 99.

⁶⁴ PUHR, 338.

Tablica 2. Postojeći predmeti učiteljskih studija u Hrvatskoj koji bi mogli uključiti i osnove vokalne higijene u svoje kurikule.

Učiteljski studij Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli (na hrvatskom i na talijanskom jeziku) Metodika nastave prirode i društva I, II i III
Učiteljski studij Učiteljskog fakulteta u Zagrebu Prirodoslovlje 1, 2 i 3 Metodika prirode i društva 1, 2, 3 i 4
Učiteljski studij Sveučilišta u Zadru Metodika prirode i društva 1, 2, 3 i 4
Učiteljski studij Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku Školska higijena Istraživačka nastava prirode i društva Metodika prirode i društva I i II Prirodoslovlje I
Učiteljski studij Učiteljskog fakulteta u Rijeci Metodika prirode i društva I i III Istraživačka nastava prirode i društva
Učiteljski studij Filozofskog fakulteta u Splitu Metodika nastave prirode i društva I, II i III
Učiteljski studij Sveučilišta u Slavanskom Brodu Školska higijena Istraživačka nastava prirode i društva Metodika prirode i društva I i II Prirodoslovlje I

3. Rasprava

Premda je direktna veza između zdravlja učitelja i uspješnosti učenika nedovoljno znanstveno istražena,⁶⁵ rezultati više drugih istraživanja potvrđuju tezu da se kod učitelja često javljaju vokalni poremećaji⁶⁶ te da disfonični učitelji konzistentno navode postojanje simptoma koji utječu na njihovu mogućnost obavljanja posla i koja, ipak, vjerojatno ima implikacije na kvalitetu podučavanja i iskustvo učenja učenika.⁶⁷ Pravovremeno informiranje i edukacija glasovnih profesionalaca preveniraju pojavu akutnog vokalnog poremećaja, dok rana detekcija, dijagnostika glasa i vokalna terapija preveniraju prelazak vokalnih

⁶⁵ Usp. Zofia BAJOREK, Jenny GULLIFORD, Tyna TASKILA, *Healthy teachers, higher marks? Establishing a link between teacher health & wellbeing and student outcomes*, Lancaster, The Work Foundation Alliance Ltd, University House, Lancaster University, 2014.

⁶⁶ Primjerice, Garcia Martins i sur., *Voice Disorders in Teachers...*; Eléna NERRIÈRE i sur., *Voice disorders and mental health in teachers. A cross-sectional nationwide study*, *BMC Public Health*, 9 (2009) 370; Blaži, Hedever, *Somatske teškoće kao indikatori stresa...*; Bolfan-Stošić, Rončević Kolarić, *Osobine glasa odgajateljica...*

⁶⁷ Usp. Van Houtte i sur, *The Impact of Voice Disorders...*, 574.

poremećaja u kroničan oblik.⁶⁸ Vokalna terapija poboljšava kvalitetu glasa kod 25 % pacijenata s vokalnim smetnjama i poremećajima i kod 75 % pacijenata bez poremećaja kada se obavlja kao preventivna mjera.⁶⁹ Potrebno je istaknuti da, primjerice, profesionalni poremećaji glasa u Poljskoj čine više od 25 % svih profesionalnih bolesti,⁷⁰ za razliku od Republike Hrvatske u čijim se važećim pozitivnim zakonskim propisima kao profesionalna bolest navode jedino vokalni noduli. O tome koliko je učiteljima potrebna edukacija o vokalnoj higijeni svjedoči i egipatski program edukacije učitelja o zdravom ponašanju s glasom u njihovim zanimanjima koji je nastao radi poboljšanja njihove kvalitete rada i minimiziranja trajnih oštećenja i/ili invaliditeta.⁷¹ Dakle, vokalna bi edukacija morala biti uključena u formalno obrazovanje učitelja, što je predlagano još 2000. godine.⁷²

Analizom studijskih programa ne može se sa sigurnošću utvrditi da je vokalna edukacija budućih učitelja potpuno izostavljena (pogotovo zbog velikog broja kolegija glazbe koji zahtijevaju umjetničku razinu vokalnog opterećenja), no vidljivo je da se problematika vokalne higijene ne tretira kao posebna i važna tema.

Prethodna istraživanja pokazuju da budući učitelji nisu dovoljno upoznati s problematikom vokalne higijene,⁷³ što navodi na zaključak da se vokalna higijena ne *podrazumijeva* kao dio edukacije. Sadržaji glazbenih kolegija upućuju da se vokalni trening studenata učiteljskih studija uglavnom čini vježbanje različitih elemenata tehnike pjevanja, no ne i ostali aspekti očuvanja zdravlja vokalnog aparata, dok su kolegiji koji se bave metodikom nastave glazbe uglavnom usmjereni na učenje o korištenju vokalnog aparata učenika, a ne učitelja. Problematikom osvještavanja načina proizvodnje glasa pri govorenju bave se pojedini kolegiji (uglavnom stranih) jezika, no iz opisa se može zaključiti da se, osim što informiraju studente o načinu korištenja vokalnog aparata, ne bave i problematikom njegove higijene.

Prirodoslovni predmeti studentima pružaju informacije o funkcioniranju organa i organskih sustava, pa se vjerojatno dotiču i funkcioniranja vokalnog aparata. Teme o čovjekovu zdravlju također se obrađuju, no valja istaknuti da se nigdje u programu ne ističu specifične profesionalne bolesti učitelja i njihova prevencija, dok su često posebno istaknute specifične dječje bolesti.

---

⁶⁸ Isto.

⁶⁹ Usp. Timmermans i sur., *Training Outcome...*, 124-125.

⁷⁰ Usp. Mariola SLIWIŃSKA-KOWALSKA i sur., The Prevalence and Risk Factors for Occupational Voice Disorders in Teachers, *Folia Phoniatria et Logopaedica*, 58 (2006) 85-101, 86.

⁷¹ Usp. Sarah A. BOLBOL i sur., Risk Factors of Voice Disorders and Impact of Vocal Hygiene Awareness Program Among Teachers in Public Schools in Egypt, *Journal of Voice*, 31 (2017) 2, 251.e9-251.e16.

⁷² Usp. Kovačić, Budanovac, *Vokalna higijena...*, 57.

⁷³ Usp. isto.

Osim učenika, i učitelji su aktivni dionici nastavnog procesa, pa iznenađuje tolik pedocentrizam studijskih programa koji ne prepoznaje važnost zdravstvenih potreba učitelja i tako edukaciju o vokalnoj higijeni ostavlja kao slučajnu i prepuštenu osobnoj preferenciji nastavnika. Kao interdisciplinarna tema, edukacija o vokalnoj higijeni može biti integrirana u nastavu različitih predmeta, ali je moguće da ju nastavnici i izostave pod pretpostavkom da će je spomenuti drugi nastavnik u svome predmetu. Jasno uključivanje tema vokalne higijene u kurikulum riješilo bi ove dvojbe. Uzevši u obzir njihovu važnost i kompleksnost, kao i posljedice nedovoljnog znanja o njima, prihvatljivija opcija bi bila da ih se izrijekom integrira u više kolegija, nego niti u jedan.

Analiza studijskih programa pokazala je da ih se može uključiti u postojeće obvezne kolegije, pri čemu se prirodoslovni predmeti ističu kao najpraktičniji, zbog toga što su nastavnici koji ih predaju educirani iz područja fizionomije čovjeka i očuvanja njegova zdravlja. Glazbeni predmeti koji uključuju i teme o vokalnoj tehnici svakako bi trebali uključivati (i uključuju!) vokalni trening koji bi prevenirao oštećenja glasnica pri pjevanju i govorenju, no autori smatraju da bi se ostali aspekti vokalne higijene, naročito higijensko-dijetske mjere te prilagođavanje životnih navika i organizacije rada, trebali prepustiti nastavnicima prirodoslovnog stručnog profila, a idealno bi bilo te sadržaje organizirati u poseban predmet koji bi bio interdisciplinarno orijentiran prema povezivanju svih aspekata očuvanja zdravlja budućih učitelja i koji bi predavao nastavnik logopedskog stručnog profila.

Zaključak

Kvalitativnom analizom studijskih programa učiteljskih studija u Republici Hrvatskoj utvrđeno je da se u njima ne spominju ključne riječi vokalna higijena ili higijena glasa. Ustanovljeno je da studijski programi uključuju kolegije koji za potrebe realizacije zahtijevaju umjetničku razinu vokalnog opterećenja (uglavnom pjevanje). Silabus svih kolegija pokazuju da se prirodoslovni predmeti rubno bave problematikom uglavnom obrađujući fiziologiju vokalnog aparata i u okvirima tema o zdravlju čovjeka. Rezultati djelomično pobijaju hipotezu 1 koja je tvrdila da su u kurikulum učiteljskih studija uključeni i sadržaji orijentirani na vokalnu higijenu, dok je hipoteza 2 – koja je tvrdila da se sadržajima prirodoslovnih predmeta nalaze teorijski sadržaji o fiziologiji i patologiji ljudskoga glasa te prevenciji bolesti vokalnog aparata, dok se u sadržajima predmeta dramske umjetnosti i glazbe nalaze praktični sadržaji o održavanju vokalne higijene – djelomično potvrđena.

Iz rezultata je vidljivo da današnji studijski programi integriranog preddiplomskog i diplomskog učiteljskog studija koji se izvode na ukupno sedam javnih sveučilišta u Republici Hrvatskoj ne prepoznaju potrebu za svjesnim

uključivanjem teme vokalne higijene u njihove kurikule. Edukacija o vokalnoj higijeni tako se ne provodi sustavno, s intencijom, već nesustavno, usputno i slučajno, uglavnom unutar kolegija koji se bave prirodoslovljem i glazbom. Budući da je problematika zdravlja prvenstveno vezana uz prirodoslovne grupe predmeta, teme o vokalnoj higijeni svakako je potrebno uključiti u obvezne prirodoslovne kolegije tako da ih se posebno istakne i izdvoji, slično kao što je u glazbenim predmetima izdvojeno ovladavanje vokalnom tehnikom, koje je važan čimbenik ukupne vokalne higijene.

Kada nastane vokalni problem, liječenje je dugotrajno s ponekad trajnim posljedicama, stoga se uvođenje novog obveznog kolegija koji bi uključivao teme glasa, vokalne higijene i prevencije glasovnih poremećaja nameće kao potreba. U idealnom slučaju njega bi predavao nastavnik logopedskog stručnog profila da bi studenti dobili točne i relevantne informacije utemeljene na znanstvenim dokazima i dobroj kliničkoj praksi, jer zdravlje glasnica i uredan glas učiteljima osiguravaju dugu i uspješnu karijeru.

Ana Popović* – Irella Bogut** – Ljiljana Širić***

Vocal Hygiene in the Education of Teachers as Future Voice Professionals

Summary

The aim of the paper is to improve the quality of university teaching in the direction of preserving the vocal health of future teachers. The initial education of teachers, as future voice professionals, should include theoretical and practical content related to voice hygiene. Research goal was to establish to what extent their education includes these contents by applying the method of analysis of study programs with regard to the representation of contents related to vocal hygiene. The results of the analysis indicate that today's study programs of integrated undergraduate and graduate teacher studies in the Republic of Croatia do not show a tendency to consciously include the topic of vocal hygiene in their curricula, which should certainly be changed by introducing such content into existing compulsory subjects or (ideally) by introducing a new compulsory subject that would be dedicated to that topic.

Key words: vocal hygiene, voice hygiene, voice professionals, teacher studies.

(*na engl. prev. Ana Popović*)

---

* Ana Popović, PhD, Assist. Prof., J. J. Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education; Address: Cara Hadrijana 10, P.O. box 330, HR-31000 Osijek, Croatia; E-mail: apopovic@foozos.hr.

** Irella Bogut, PhD, Full Prof., J. J. Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education; Address: Cara Hadrijana 10, P.O. box 330, HR-31000 Osijek, Croatia; E-mail: ibogut@foozos.hr.

*** Ljiljana Širić, PhD, Assist. Prof., Clinic for Otorhinolaryngology and Head and Neck Surgery, Osijek Clinical Hospital Centre; Address: Krstova ul. 92, HR-31000 Osijek, Croatia; University of Zagreb, Faculty of Kinesiology, Department of General and Applied Kinesiology; Address: Horvaćanski zavoj 15, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: ljsiric@gmail.com.